

א. רב הונא סבר שאפיית פת עבה עד טפח שנויה במחלוקת בית שמאי ובית הלל אם מותרת בפסח. ואולם רב יוסף דחה, שלא מצינו התר פת עבה אלא בלחם הפנים שנעשה בוריוזים ובפת עמילה ובעצים יבשים ובתנור חם ושל מתכת, אבל בפסח אין התר [ומחלוקת בית שמאי ובית הלל אמורה על אפיית פת מרובה ביום טוב, ומשום טירחה שלא לצורך. וע"ע בכיזה כב:].

שיעור העיסה הראויה לפסח, שאפשר לשומרה מחימוץ – להלן מה.

ב. אמרו חכמים: אין עושים סריקים המצוירים בפסח, מפני שהאשה שוהה עליה ומחמצתה [אבל אם כבר נעשתה, יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה כאמור]. ולא חילקו חכמים אם עשאה ביד אם בדפוס במהירות. רבי אלעזר בר' צדוק מסר בשם אביו שלא אסרו אלא בשל נחתומים, המקפידים על הצורה, ולא בשאר בני אדם. ויש מוסרים להפך: לא אסרו בשל נחתומים, שרגילים ובקיאים בדבר ויש להם דפוסים (רש"י). רבי יוסי מתיר בסריקים כעין ריקים (שהם דקים וקלושים ואינם ממהרים להחמיץ) ואוסר בעבים כגלוסקאות (עפ"י רש"י).

א. הרי"ף נקט להתיר בשל נחתומים, שהואיל ובקיאים הם אינם שוהים באפייה – כ'מעשה רב' דרבי צדוק וכו' איכא דאמרי' (וערא"ש).

וריב"א אמר שהלכה כרבי יוסי שאמר עושים סריקים כעין ריקים, 'ועל זה סומכין העולם לציייר המצות' (מובא בהגהות אשרי. וכן הוא בתור"פ).

ב. לא אסרו אלא צורות חיות ועופות וכדו', אבל לא סימונים בעלמא (תור"פ; מהר"ם חלאוה ועוד).

דף לח

ע. א. האוכל מצה שאינה שייכת לו, האם יוצא בה ידי חובתו בפסח?

ב. מעשר שני, האם הוא ממונו של האדם? מאי נפקא מינה?

ג. מהו שיצא אדם ידי חובת מצה בחלה של מעשר שני בירושלים?

ד. מהו לצאת ידי חובה בלקוח בכסף מעשר? וכן בחלה הלקוחה בכסף מעשר?

ה. חלות תודה וריקקי נזיר – האם יוצאים בהם ידי חובת מצה בפסח?

א. רב אסי אמר שלדעת הסובר מעשר שני ממון גבוה הוא, אין אדם יוצא בו ידי חובת מצה לפי שאינו שלו, ולמדו מגזרה שוה מחלה (לחם לחם), כשם שחייב חלה אינו אלא בשלו (ערכתכס), כך במצה.

א. פסק הרמב"ם (חמץ ו) שאין אדם יוצא במצה גזולה. הלכך יש להיזהר שלא תתחלף פתו בפת חברו (ראשונים). ואולם בירושלמי מובאת דעה שיוצא בדיעבד (ע' ברא"ש). ויש מפרשים שלא נתמעט אלא מצה של גבוה או של נכרי, ולא מצה השייכת לישראל אחר. והגזולה פסולה רק משום 'מצוה הבאה בעבירה' (עפ"י קובץ שעורים). ויש סוברים שאין פסול 'מצוה הבאה בעבירה' באכילת מצה וכד' (ערמב"ן וריטב"א; רשב"א סוכה לה).

ומסתמת דברי השלחן-ערוך (תנה, ד) משמע שהאוכל מצה גזולה צריך לחזור ולאכול מצה אחרת בברכה. ואולם אפשר שיש לחוש לדעת הראשונים שכבר יצא בדיעבד (עפ"י באור הלכה).

ב. אף על פי שמצה המשתמרת לשם דבר אחר פסולה כדלהלן, אם נשתמרה לשם מצה שאינה שלו אינה נפסלת בכך (עפ"י תוס').

ב. לדברי רבי מאיר, מעשר שני ממון גבוה הוא ואין אדם יוצא בו ידי חובת מצה ואתרוג (לכס). כמו כן עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה (ערסתכס). ולדברי חכמים מעשר ממון הדיוט הוא ויוצאים בו במצה ובאתרוג וחייב בחלה.

במסכת קדושין (נג-נד) מבוארת נפקותא נוספת בשאלה זו, האם אפשר לקדש אשה במעשר-שני אם לאו. וכן נפקא מינה לענין תשלומי כפל לגנב, וכן חיוב חומש לגזלן שנשבע והודה. וכן נפקא מינה לענין מעשר שני שנמצא בעיר הנדחת (ע' סנהדרין קיב ועוד). הרמב"ם, לענין קדושי אשה וחייב כפל פסק שמעשר שני ממון גבוה הוא (מעשר שני ג, כד; אישות ה, ד), ומאידך פסק (חמץ ומצה ו, ח; בכורים ו, ד) שיוצאים במעשר שני בירושלים, ועיסת מעשר שני חייבת בחלה. (ובארו שיטתו בפנים שונות - ע' בנושאי כלים ובשער המלך שם; לחם משנה אישות ה; בית הלוי ח"א כה; ברכת מרדכי ח"ב טו ועוד).

ג. חלה של מעשר שני בירושלים [לכהן, שהיא מותרת לו באכילה]; נסתפק ריש לקיש לדעת רבי עקיבא שיוצאים במצה של מעשר שני, שמא אין יוצאים בו מפני שאין לה התר בכל מושבות כשאר מעשר שני שיש לו התר לכשיטמא, שהרי אם תיטמא החלה תיאסר באכילה, או שמא הואיל ואילו לא קרא עליה שם חלה היה לה התר בכל מושבות, די בכך. לפי 'איכא דאמרי', היה פשוט לריש לקיש שאומרים 'הואיל' ויוצאים בה [וכן סובר רבא].

ד. הלקוח בכסף מעשר; לדברי חכמים שיש לו פדיון (מדאורייתא בריחוק מקום, וכן בקירוב מקום אם נטמא. עפ"י תוס'), דינו כדיון מעשר שני ויוצאים בו ידי חובת מצה לרבי עקיבא. ואפילו לדברי רבי יהודה שהלקוח לא ייפדה אלא ייקבר, הואיל ואילו לא היה לקוח היה לו התר בכל מושבות - יוצאים בו (שהלקוח אינו חמור יותר מהמעשר עצמו. רש"י). ואולם אם היא חלה הלקוחה בכסף מעשר, נסתפק ריש לקיש [ל'איכא דאמרי'] שמא אין אומרים שני 'הואיל' - הואיל ולא היה לקוח והואיל ולא קרא עליה שם]. ואמר רבא: מסתבר שם מעשר אחד הוא, וכיון שיוצאים במצת מעשר לרבי עקיבא, יוצאים גם בלקוח ואפילו הוא חלה.

ה. חלות תודה ורקיני נזיר; עשאן לעצמו, אינו יוצא בהם ידי חובת מצה (שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם דבר אחר, ונאמר ושמרתם את המצות - שתהא משתמרת לשם מצה (רבה). או לפי שאינה ראויה להאכל לשבעה ימים, ונאמר שבעת ימים מצות תאכלו (רב יוסף). ואף על פי שעדיין לא נתקדשו, שלא שחט הזבת, מ"מ אפיייתו היתה לשם מצה שאינה ראויה לשבעה. רש"י ותוס').

א. נתכוין לשם תודה וגם לשם מצה; לרבה יוצא בה ידי חובה שהרי שימר לשם מצה, ולרב יוסף אינו יוצא שהרי אינה עשויה לשבעה. כן נראה לכאורה עפ"י רש"י. ואולם החזון-איש (קכד) נקט שגם לרבה פסול, שכל שזוקק לעשותו מצה בשביל מצוה אחרת לא נתרוקנה מחשבתו לשם מצה ואין זה נחשב 'לשמה'. אינו יוצא לרבה אלא כשאפה לשם מצה ונמלך והקדישן ושחט עליהן הזבת [וצ"ב הלא אנו אופים בשביל כל ימי הפסח ולא דוקא למצות לילה ראשון. ועוד, מי שהחמץ מוזקו ואופה המצה אף לשם בריאות גופו, וכי נאמר שאינו יוצא בה ידי חובה. הגרשז"א]. אבל לרב יוסף לא יצא גם באופן זה - שהרי אינה מצה הראויה לשבעה.

ב. לדעת הפוסל משום שאינה נעשית לשבעה, אפשר שבפסח שני אינה פסולה. וצ"ע (עפ"י חזון איש. והגרשז"א בשיעוריו הניח בפשיטות שאין שייך דין 'ראויה לשבעה' בפסח שני, ותמה על דברי החזון"א).